

hooren, onder meer ook het cultuurleven vernieuwt, en bouwt hij door deze onwaarheid verder op het in zijn kring nog veelvuldige misverstand, dat hij eigenlijk in zijn consequenties (van lijdelijkheid) bestrijden wilde.

Het is ook volgens onze meening ongeoorloofd, de Reformatie „kultureel te verstaan”. Ons te verwijzen, wat wijzelf juist veroordeelen, dat houdt het kringetje van Prof. Visschers leerlingen nog wel een poosje om hem heen. Maar men vrage dan niet, wat er verder gebeurt. En niet gebeurt. Door het rechte inzicht te onthouden, en zijn volgelingen, inplaats van hen te bekeeren met het goede Woord Gods over alle werkelijke reformatie, bijeen te houden met valse beschuldigingen aan wie dit Woord Gods eerder dan hij verstonden, doet deze hoogleraar in de methode precies even verkeerd als de Heer G. H. Kersten.

En nu zal er wel weer een martelaarsgezicht gezet worden. K. S.

Prof. Haitjema onder „kruis” en „vaandel”.

Onze lezers herinneren zich, dat Dr K. H. Miskotte in „Onder Eigen Vaandel” heel het standpunt, waarop het boek „Jezus Christus en het Menschenleven” zich stelde, heeft veroordeeld, en zoo met name kwam tot een totale afwijzing van wat Dr H. Colijn als staatsman, en ik in mijn bijdrage over „Jezus Christus en het Cultuurleven” schreef. Eveneens, dat ik daarop antwoordde.

Thans komt Prof. Haitjema met een enkel woord erop terug. Met een enkel woord slechts, want — hij gaat op de mijnerzijds gedane opmerkingen niet in. Ik verweet Dr Miskotte, dat hij de positie van zijn „objecten” totaal verkeerd zag; Prof. Haitjema verwijt hetzelfde mij. Het verschil is evenwel, dat ik aangaf, waarom ik dat meende, terwijl Prof. Haitjema het alleen maar decreteert. Hij zal zich van een bespreking onthouden; maar lijkt inmiddels toch een beetje te veel op die critici, die, als ze geen kans zien, werkelijke fouten op de beslissende punten aan te wijzen, één onnoozel foutje, dat overigens niets ter zake doet, expres noemen; zoo b.v. de omstandigheid, dat ik Dr Miskotte's bijdrage vlak voor een buitenlandse reis in knipsel ontving, en me toen, op reis schrijvende, even vergiste in den naam van het tijdschrift, dat het artikel had opgenomen (ik herstelde de vergissing spoedig). Zulk een „Hervorheben” van een onnoozel foutje geeft te denken, — als men dan verder niets heeft in te brengen.

Ik zou op Prof. Haitjema's opmerkingen niets antwoorden, indien niet deze dingen nog even de aandacht verdienden:

a) Prof. Haitjema betreurt het, dat het „neo-calvinisme” zich nog niet onder het „Kruis” wil laten brengen. Maar ik herhaal, dat wij bij ons (niet ik persoonlijk) dat „kruis” van hem helemaal niet het kruis van onzen Heere Jezus Christus vinden, en dat wij bij ons met die „Leidenschaft” die wij bij hem dezen keer te veel zien ondergaan onder onchristelijk cynisme tegen een tegenstander, van dat „kruis” ons afkeeren, en het een oer-ketterij achten, die het geloof aan den in de historie opgetreden Christus der Schriften prijsgeeft aan het ongelof.

b) Prof. Haitjema's spreken over „neo-calvinisme” is wetenschappelijke humbug. Hij heeft van mij herhaalde malen uitvoerig antwoord gekregen inzake zijn bewering, dat hij Calvijn goed, en wij hem verkeerd „interpreteeren”. Zoolang Prof. H. geen kans ziet, of gebruikt, zich van ons gedocumenteerd betoog te ontdoen, halen wij onze schouders over zulke beweringen op. We hebben den tijd. We weten al, dat een dialectische theologie van groote statuut begint in te zien, dat wat Prof. Haitjema over Calvijn denkt, moet worden prijsgegeven, als men van die zijde eerlijk wordt.

c) Prof. Haitjema noemt mijn beweringen over wat Dr Miskotte geloof, „roekeloze aantijgingen”. Waarschijnlijk ontgaat het hem, dat dat steunde op officiële gegevens. Een roekeloze aantijging, die den persoon van Dr Miskotte raakte, was het trouwen niet, omdat ik erbij schreef, dat deze zelf wel niet zou onderschrijven, wat ik over zijn al-of-niet-gelooven van wat in Zondag 17—19 van den Catechismus staat, had opgemerkt. Ik herhaal slechts, dat met de „paradox”, zoolang men niet met woorden speelt, Zondag 17—19 onverenigbaar is. Geven de heeren Haitjema en Miskotte dat niet toe, dan begrijpen ze hun eigen positie niet. Wie de Zondagen 17—19 aanvaardt, zóó, als ze „er staan”, kan de „paradox” niet aanvaarden, en moet tegen wat Dr Colijn en ik opmerkten, geen wortel-bezwaar overhouden. Wie de „paradox” aanvaardt, heeft die Zondagen losgelaten. Wie, zooals Brunner, en ook Miskotte (blijkens zijn eigen uittalingen in die quasi-reconferentie) meent, dat de opstanding van Christus, hoewel men ze „feit” blijft noemen, niet valt in te voegen in de keten der historische gebeurtenissen, evenmin als schepping en zondeval, incarnatie en verzoening, die heeft het hart uit de gereformeerde belijdenis weggesneden. Aan het monstervan „oer-geschiedenis” en „eind-geschiedenis”, dus „niet-meer-geschiedenis”, met welke „geschiedenis”-begrippen Brunner Christus' opstanding (het ledige graf) afhandelt en mishandelt, gelooven wij niet; wij haten dat verloochenen van de genade-giften Gods.

Als wij hadden verzuimd, erbij te zeggen, dat Dr Miskotte dat zelf anders ziet, dan hadden wij een man, wiens „ziel” ons niet ter beoordeeling staat, onrecht gedaan. Nu wij dat wel gedaan hebben, werd door ons standpunt tegenover standpunt gesteld. Dat Dr Haitjema thans weer ach en wee roept over een door ons beschadigde „ziel”, is een zwakte-symptoom, waaraan wij gewend zijn. Het overkomt ons meer, dat men van een strijd over „Gods Woord” een vechterijte maakt tegen een „ziel”. Hoewel die geheel uit ons „gezicht” gebleven is onder het schrijven. Men is veel te „ziel”ig tegenwoordig.

En al doet Prof. Haitjema nu een beetje medelijdend (wat hem alleen zou staan, als hij argumenten had gegeven, vroeger en nu), en al zijn er heusch nog een paar gereformeerden, die dit „Eigen Vaandel” blijven aanbevelen, hoewel het heel het standpunt van de Vrije Universiteit en van Kampen ondermijnt, toch gaan we rustig verder. We hebben ook tegenover die gereformeerden den tijd. Voorloepig laten we Dr Haitjema praten over „Leidenschaft”, en zien een beetje verwonderd toe, als hij ze overal, waar hij ze tegen zichzelf ziet keeren, liberale allures tegen alle Leidenschaft aanneemt. Gelijk we ook ons erover verwonderen, dat hij, onder dat „kruis” verkeerende, een eigen „vaandel” ontplooft, dat met zijn „paradox” in strijd is, juist als „eigen vaandel”, en zich in mislukte vertoon van deftigheid oploft, zoodra iemand maar eens scherp zegt, om welke fundamentele dingen het hier gaat.

Heel deze houding getuigt van gebrek aan moed. Men begon met de verzekering, dat wat Prof. Haitjema in Barth goed vond, „dynamiet” zou leggen onder alle bestaande theologieën. En als dan eens iemand deze geleerde taal overzet in concrete volkstaal, en op één bepaald punt, (drie heel oude Catechismus-afdeelingen van 1563) inderdaad dynamiet gelegd acht, — dan zegt men van diezelfde zijde in 1933: wij hebben niets gemerkt van ons „dynamiet”, we gelooven dat allemaal nog net zoo, we willen alleen maar onder het „kruis”, en die ander, nu ja, dat is een hoogmoedige, die onder het kruis niet bukken wil.

Weg met dat „kruis”, dat fantoom, waaronder soldaten van allerlei voormalig „eigen vaandel” elkaar in verbroedering vinden kumen, om hun vroeger „eigen vaandel” te verloochenen, zoolang de „paradox” de confessie, en het weer op te nemen, als de confessie de paradox komt in de schaduw zetten. K. S.

Voor de tweede, derde, vierde maal!

Het koor der Nieuwe Kerk in Delft, tevens grafkelder, mausoleum van ons Koningshuis, is indertijd door ons allen, immers uit de staatskas, gerestaureerd. Dat vonden we allen prettig, omdat het hier een eereschuld gold tegenover de Oranjes.

Toen evenwel het koor gereed was, bleek des te duidelijker, hoe slecht de Ned. Herv. Gemeente te Delft het eigenlijke kerkgebouw, waarin zij pleegt saam te komen, had onderhouden. Dat voor den eeredienst der Herv. Gemeente te Delft bestemde gedeelte moet nu ook hersteld worden. Het rijk beloofde een deel; dat wil dus zeggen: alle burgers in en buiten Zuid-Holland betalen een eerste bijdrage (belasting). De provincie beloofde eveneens een deel; d.w.z. de burgers van Zuid-Holland betalen een tweede bijdrage. De rest moest de Ned. Herv. Gemeente te Delft verzorgen.

Men zou zeggen: volkomen juist; het geldt haar eigen kerkgebouw, en daarin zijn zeer „eigen” klanken af en toe te beluisteren. Bovendien: het was niet veel. Het was maar een ton. De Gereformeerden in Delft en haast overal elders, hebben voor veel heeler vuren gestaan, en zijn in getal veel minder dan de Hervormden ter plaatse.

Niettemin is het resultaat, dat, nog wel met groote moeite, 25.000 gulden is saamgebracht door de Herv. Gemeente te Delft. En dat de rest blijkens persbericht zal moeten komen, zoo het plan lukt, door een medewerking, zoo mogelijk, van alle burgemeesters, opdat het 35-jarig regeringsjubileum der Koningin (31 Augustus) als gelegenheid diene, om de resterende 75 mille te krijgen. De Nederlandsche burgers buiten Zuid-Holland zullen dus om een tweede, de Zuid-Hollandsche om een derde, de Delftsche zelfs om een vierde bijdrage gevraagd worden, want in Delft heeft de Herv. Gemeente ook al onder niet-Hervormden gewerkt; Dr Hagen schreef daarover al een duidelijk woord.

Vermoedelijk zullen velen het gevraagde maar weer doen. Als de Ned. Herv. Gemeente in Delft ondanks de groote woorden van vele harer vroegere en huidige voorgangers over andersdenkenden haar eigen kerkgebouw niet onderhouden kan, of wil, dan zullen wij wel weer barmhartig zijn, en het gebouw, dat voor haar zelf dient, dan maar weer gaan beschouwen als toegangsweg tot het graf der Oranjes, en maar weer betalen. Hoewel er de neiging zou zijn, te zeggen: sluit die kerk af, als er vreemdelingen komen zien: het koor heeft heusch wel een eigen ingang, we behoeven ons dus niet persé te schamen.

Maar komaan, waarom niet? We willen wel weer meedoen.

Alleen maar: misschien was het goed geweest, de H.H. Visscher en Zandt te benoemen in een commissie tot werving van bijdragen. Beiden oud-predikanten der Herv. Gemeente te Delft. Ze hadden dan misschien gedurende enkele maanden iets minder offensief gesproken tegen die mede-christenen, die nu voor hun kerk betalen moeten voor den vierden keer, of zoo.

Want hoe moet het nu? Als we de zaak van het gebouw voor den Herv. eeredienst in Delft niet „kultureel” beschouwen, dan geven we niets. Doen we het wel, dan krijgen we een reprimande van de oud-Delftsche predikanten. K. S.

Sociaal Congres.

Op 9, 10, 11 en 12 November 1891 werd te Amsterdam het Sociaal Congres gehouden. De tweede algemeene zitting werd door Dr H. Pierson geopend, die het woord gaf aan Dr W. H. Gispen voor de godsdienstige wijding. Deze sprak naar aanleiding van Psalm 85.

Hem trof daarin dadelijk de toon der dankbaarheid, waarmee de psalm begint: „Gij zijt uwen lande gunstig geweest, Heere”. Een toon die ons, hoe ook de omstandigheden verschillen, evenzeer past. Want God heeft ook ons een kern bewaard van belijders zijns Naams, en mannen verwekt, die in de breede rijen van het volksleven, niet het minst in den arbeidenden stand, Hem vreezen en ook voor het maatschappelijk leven Zijn Woord hebben aangenomen als het woord der waarheid. „Ja, daarin kennen we de genade van God, dat in ons land juist in de volksklasse, die van handenarbeid leven moet, een machtige kern zich bevindt, die het geloof niet verloochent; en, afkeerig van ongelooft en revolutie, het hoofd buigt voor het Woord des Heeren en nog altijd hand en hart ophelt tot onzen Vader in de hemelen, Hem bidende om dagelijksch brood. En nevens die breede schare van Christelijke mannen en vrouwen, de mannen van wetenschap en talent, van geboorte en stand, die uit hetzelfde beginsel en in dezelfde kracht, voor den naam en de zaak des Heeren pal staan. De levenden zal ik niet noemen, maar wie denkt niet aan mannen als Bilderdijk, Groen van Prinsterer, Mackay, de Costa, de Clercq, Heldring en meer anderen, die zich verheugen zouden, wanneer zij een dag als dezen hadden mogen beleven, mannen die jaren lang, schier als eenlingen in hun kring gestaan en gestreden hebben, voor de ware, historische volksrechten op velerlei gebied? Wie denkt niet aan den ouden Wormser, den boezemvriend van Groen, den man, die als de schakel vormde tusschen het volk en de aanzienlijken; aan den beminnelijken Brummelkamp, den Evangeliedienaar, die voor alle volksnooden zulk een open oog en warm kloppend hart had? Aan die velen, in elken kring, die God verwekt heeft, om te getuigen en te strijden tegen den geest der eeuw en den afval van God en zijn heilig Woord, en tot wier arbeid wij nu zijn ingegaan? Waarlijk, in een ure als deze, waarin Christelijke mannen van allerlei rang en stand samenkomen om de sociale belangen niet slechts van een enkelen kring, maar van heel het volk te bespreken, moet ons die herinnering tot dank aan God stemmen, en zij legt op onze lippen de betuiging: Gij zijt uwen lande gunstig geweest, o Heere!”

Maar de dichter slaat ook een smeektoon aan. Wij behooren de heiligheid van God te belijden in betrekking tot het sociale vraagstuk. Dan erkennen we niet alleen in alle misstanden en ellenden dezes levens een openbaring van het rechtvaardig oordeel Gods, maar ook de onmogelijkheid om, zoolang er zonde bestaat, deze aarde tot een paradijs te maken. Maar zoo waarlijk God heilig is, zoo waarlijk is Hij ook goedertieren en ontfermend. Hij geeft Zijn genade en den Heiligen Geest op het gebied. En daarom leggen ook wij onze zielen als te luisteren aan de poort des hemels en zeggen: Ik zal hooren wat God de Heere spreken zal.

Ten slotte vernemen we in dit lied ook den toon der blijde hope. De dichter ziet en beschrijft het ideaal in de verpersoonlijking van goedertierenheid en waarheid, die elkander ontmoeten, in gerechtigheid en vrede, die elkander kussen. Niet in opheffing van waarheid of gerechtigheid, maar in de ontmoeting van deze ook aan menschen medegedeelde eigenschappen Gods, ligt de oplossing van den strijd der standen en van geheel den wereldstrijd. En daarom gaan we voorwaarts met goeden moed en blijde hoop. Eenmaal breekt de dag des vredes aan, de dag, waarop de gerechtigheid uit de aarde spruit en de waarheid van den hemel nederdaalt.

Daarna ging spreker voor in gebed, en vervolgens werd gezongen: Wij zegenen, o Heer! Uw goedheid al den dag!

Naar zijn denkbeeldigen vriend te Jeruzalem zond Gispen dezen indruk van het Sociaal Congres: — Gij herinnert u, dat er in het vorige jaar eenige ontevredenheid openbaar werd in de kringen onzer Christelijke werklieden, over den geringen steun, dien het streven dezer mannen bij

de aanzienlijken leden der van den s de talrijke daarvan d

Dr Kuy het voor van een g werklieden maatschap tuigend v lieden, da medewerk practijk, geleerde te werke uitkomst

Uit deze van een : retische : vraagstuk worden v daaruit v van Gods nen in N naar welk te streve

De Soc de manne van r l ning, dat

En va voorstel, als een h Herv. Ket en meer geen and ken aan natuur, v leider de zelve se bij die n gaan en naar de pal staan nen verl voorspoel komen. Regeling: maar het ontwikke over een

Men h om op z en het C hand m tweede C Want

De „B kerkelijk van zulk het „Ha voortroff van de eenigen kunnen l deze dri Reeds pend ern per Maar hij de b Sociale religie, kunt ge met een Sociale

Wij ho opwekkis of we v van te o de bewe we gevoe king van leven ge is echter der eeuw lijke verl alleen d lichamer en des maatsch roeping levensbe harten g Dr Gilde hij het Kaïnsge geboren

Aanva gres uit de wijze vergader en de r Veel te merke aangeze wijze va ding se men toe

goed geweest, zamen in een. Beiden oud. Delft. Ze hadden maanden iets te mede-christen moeten voor

zaak van het in Delft niet te we niets. in reprimando K. S.

1891 werd te gehouden. De Ds H. Pierson, W. H. Gispen e sprak naar

der dankbaar. Gij zijt uwen toon die ons, llen, evenzeer kern bewaard i verwekt, die ven, niet het in vreezen en i Zijn Woord der waarheid. n God, dat in van handen- zich bevindt, afkeurig van tijt voor het and en hart en, Hem bid- us die breede vrouwen, de van geboorte n in dezelfde es Heeren pal en, maar wie k, Groen van req. Heldring zouden, wan- ogen beleven, lingen in hun oor de ware, gebied? Wie den hoezem- s de schakel ienlijken; aan en Evangelio- alk een open an die velen, ft, om te ge- der eeuw en Voord, en tot aarijck, in een nen van aller- le sociale be- kring, maar ons die her- en zij legt op uwen lande

teektoon aan. te belijden in Dan erkennen denden dezes tvaardig oor- neid om, zoot een paradijs heilig is, zoo iffermend. Hij Geest op het i zielen als te n zeggen: Ik eken zal. ook den toon beschrijft het goedertieren- toelen, in ge- ssen. Niet in eid, maar in nschen mede- de oplossing e geheel den orwaarts met al breekt de de gerechtig- heid van den

d, en vervol- o Heer! Uw te Jeruzalem iaal Congres: t vorige jaar d in de kring- ver den ge- mannen bij

de aanzienlijker broeders, met name ook bij de leden der Tweede Kamer, ondervond, op het stuk van den socialen nood der mindere standen en van de talrijke kwesties die hiermede in verband staan, daarvan de oorzaak of het gevolg zijn.

Dr Kuyper trad toen verzoenend op, en maakte het voor allen duidelijk, dat het tot het tegendeel van een gewenschte uitkomst zou leiden, indien de werkheden afzonderlijk, en de andere deelen der maatschappij afzonderlijk handelend optraden. Overtuigend was zijn betoog in den kring der werkheden, dat de aan de orde gekomen kwesties de medewerking eischen van allen, dat studie en praktijk, patroon en werkman, geleerde en niet geleerde, aanzienlijke en geringe, behoorden samen te werken, om tot eenige degelijke en gelukkige uitkomst te geraken.

Uit deze overwegingen werd de gedachte geboren van een Sociaal Congres, waarop zoowel de theoretische als de praktische zijde van het grootste vraagstuk onzer eeuw van verschillende zijde kon worden besproken; zoowel de beginselen als de daarnit voortvloeiende praktijk, gelijk die, op grond van Gods Woord, door alle Protestantische Christenen in Nederland behooren beleiden te worden en naar welker toepassing op het leven allen behooren te streven.

De Socialisten namen natuurlijk een loopje met de mannen van „Patrimonium“, die nu een koekje van Dr Kuyper hadden gekregen, met de vermaning, dat ze nu ook zoet naar bed moesten gaan.

En van zekere Protestantische zijde werd het voorstel, om te komen tot een Sociaal Congres, als een heilsche machine voorgesteld tegen de Ned. Herv. Kerk, en om de antirevolutionaire partij meer en meer in een Kuyper-partij om te zetten, met geen ander doel, dan om bevrediging te schenken aan de laagste hartstochten der menschelijke natuur, welke bestaan de tegenstanders van den leider der antirevolutionaire partij, nooit bij zichzelf schijnen te ontdekken, maar eenig en alleen bij die mannen, die niet met de liberalen medegaan en voor de historische rechten des volks, naar de in Gods Woord geopenbaarde beginselen, pal staan. Dit een en ander heeft echter niet kunnen verhinderen, dat het Sociaal Congres vrij voorspoedig en welgeschapen ter wereld is gekomen. Wel gingen er barenswieën vooraf (de Regelingscommissie zou daarvan kunnen getuigen), maar het kindeke zag er zoo welgedaan en sterk ontwikkeld uit, dat het, naar sommiger gevoelens, over een jaar geheel alleen zou kunnen loopen.

Men heeft echter wijselijk het besluit genomen, om op zulke mogelijkheden niet voortuit te loopen, en het Centraal Comité nogmaals verzocht, in verband met de bestaande Regelingscommissie een tweede Congres saam te roepen.

Want waarlijk, de perzik smaakt naar meer.

De „Bazuin“ is en als weekblad en als zuiver kerkelijk blad ongeschikt, breedvoerige verslagen van zulke bijeenkomsten te leveren. Maar zoowel het „Handelsblad“ als de „Standaard“ hebben voortreffelijke verslagen van het besprokene en van de besluiten of resolutiën geleverd, en over eenigen tijd zult ge zeker in een officieel verslag kunnen lezen en overwegen, al het belangrijke, dat deze driedaagsche samenkomst heeft opgeleverd.

Reeds nu kunt gij u verlustigen in de aangrijpende ernstige en schoone rede, waarmede Dr Kuyper Maandagavond het Congres opende, en waarin hij de betrekking besprak, die er is tusschen de Sociale kwestie onzer eeuw, en de Christelijke religie. En zoo tijd en middelen het u toelaten, kunt ge uit de aan deze rede toegevoegde bijlagen, met een geheele litteratuur (in vier talen), over de Sociale kwestie kennis maken.

Wij hebben de eerste dagen van de geestelijke opwekking in ons land, (het Réveil) of niet beleefd, of we waren nog te jong om er sterke indrukken van te ontvangen. Slechts de laatste golven van de beweging uit dien stroom des geestes, hebben we gevoeld. Toch zullen we God ook voor de werking van die laatste golfslagen, in eigen hart en leven gevoeld, eeuwig danken. Wat we nu beleven, is echter de doorwerking van het in de eerste helft der eeuw opgewekte leven, voor de maatschappelijke verhoudingen. Onze Heere Christus heeft niet alleen de zielen der menschen, maar ook hunne lichamen verlost van de heerschappij der zonde en des doods. Hem als Redder te eeren, ook op maatschappelijk gebied, is niet alleen de dure roeping van alle Christenen, maar volgt uit het levensbeginsel zelf, dat de Heilige Geest in de harten gewekt heeft. Zoo schoon werd dit door Dr Gildemeester in den bidstond uiteengezet, toen hij het machtig verschil aanwees tusschen den Kaïnsgesest, en den geest van hen, die uit God geboren zijn.

Aanvankelijk kan gezegd worden, dat het Congres uitnemend geslaagd is. Geheel de inrichting, de wijze van werken, de leiding van de algemeene vergaderingen, alles getuigde van het groote talent en de meesterhand, die dat alles in elkaar zette.

Veel valt er ook op zulk eene samenkomst op te merken en te leeren. Wat een verscheidenheid in aangezichten, houding, manieren, spraak, gebaren, wijze van uitdrukking enz. Al is de vorm der kleding schier hetzelfde, hoe spoedig onderscheidt men toch den aanzienlijken man, in de kwaliteit

van kleding, gemakkelijheid van beweging, fijnheid in de uitdrukking en andere bijzonderheden. Ook trof het mij, dat de theologische sprekers over het algemeen veel woordenrijker zijn dan de parlementaire sprekers, maar deze laatste winnen het ook weer in het algemeen in soberheid en precisie, in juistheid van uitdrukking der gedachte en omschrijving, of bepaling der begrippen.

Voor het eerst in mijn leven heb ik nu ook vrouwen in het openbaar hooren spreken. Het maakt een zonderlingen indruk, een vrouw, in het midden der mannen gezeten, te zien opstaan met een: „mijnheer de Voorzitter!“ op de lippen. Maar dat zal zeker komen van het voor ons ongewone. De vrouwen kunnen voortreffelijk in het openbaar spreken, althans die ik hoorde, zeer gekuischt, sober, parlementair, veel meer bij de zaak blijvend, dan in de huiselijke improvisaties, waaraan wij meer gewoon zijn.

De sluiting van het Congres zal onvergetelijk blijven voor allen, die het voorrecht hadden, er bij tegenwoordig te zijn. Een dergelijk oogenblik als, op kerkelijk gebied, in Den Haag doorleefd is, toen de voorzitters der beide Synoden, de handen in elkaar legden, genoten we ook, op maatschappelijk gebied, toen Ds Pierson, na een aangrijpend welsprekende toespraak, zijn hand in die van Dr Kuyper legde, en Dr Kuyper, met bewogen stem, de deur van zijn hart even op een kiertje zette, en zien liet, wat daar menigmaal in omging. God geve, dat dit een schoon begin zij van meerdere verbroedering onder de belijders des Heeren, op maatschappelijk gebied, dat wantrouwen en verachtmaking, meer en meer moge wijken voor „Broedertrouw“ en het: proletariërs, vereenigt u, van de mannen der revolutie, ook voor de Christelijke mannen, een spoorslag zij tot nauwere aaneensluiting. Mannen als Dr van Gheel Gildemeester, Ds Ulfers, Ds Schriecke, Baron Mackay, Baron van Dedem, Jhr Beelaerts van Blokland, Havelaar, en zooveel anderen meer, hebben hun hart getoond aan het volk, dat hen lief heeft en eert, omdat zij hun Heiland eeren, ook op het hoogste gebied van het volksleven.

Helaas bleek deze liefde niet bestendig van duur. Althans op 22 April 1898 schreef Gispen aan zijn vriend te Jeruzalem:

— Eenige jaren geleden hadden we, zooals ge u wellicht herinneren zult, een Christelijk-Sociaal Congres. Toen was alles nog, zooals men dat noemt, botertje tot den bodem toe. Kuyper en de Savornin Lohman, Pierson en Sikkels, Havelaar en Mackay, Keuchenius en Huber, A. van Dedem en Kater, men zag ze vriendelijk bijeen, en het scheen dat ze elkander liefhadden. Hoe zijn intusschen de tijden veranderd en wij met hen! Een tweede uitvoering van zulk een symphonie zou nu onmogelijk zijn. De ideeën zijn er nog wel, maar de menschen ontbreken. Men houdt nu op Roomsche wijze „kerkelijke Congressen“. Deze gaan uit van de Hervormden, voornamelijk van de classicale vergadering van Amsterdam, onder goedkeuring van het hoogste Kerkbestuur. Dit jaar zal het Kerkelijk Congres weder te Amsterdam worden gehouden. Het is in het oog loopend ethisch. En dit is geheel in den geest van dezen tijd. Dogmatisch tot samenwerking te komen blijkt steeds meer onmogelijk te zijn. Nu volgt men de Duitsche voorgangers, en vervangt de dogmatiek door de ethiek. Het schijnt praktisch te zijn, of het soliede is, zal de tijd wel leeren. —

RULLMANN.

„De Wekker“ over het „wereldbeeld“.

Niet gaarne citeer ik mezelf, maar omdat ik er waarde aan hecht, in christelijke gereformeerde en eigen kringen, voorzoover ik ze bereiken kan, de beschuldigingen, waarmede „De Wekker“ het gereformeerde volk uiteen blijft drijven, te weerleggen, neem ik hier over wat ik schreef in „De Bazuin“:

Voor 2 weken wees ik op een Wekker-artikel, waarin door den redacteur (J. J. v. d.) S(chuit) te Apeldoorn in een paar regels dooreengemengd werden de totaal verschillende kwesties van: duur der scheppingsdagen — wereldbeeld — ouderdom der aarde. Ik beloofde, op de zaak terug te komen.

We meldden reeds, dat de Wekker-redacteur het had over Brunner, de „evenknie van Karl Barth“, bekend uit de z.g. dialectische theologie. Van dezen E. Brunner nu haalt de Wekker-redacteur de volgende uitspraak aan:

„Het Bijbelsch wereldbeeld heeft kosmologisch en historisch zijn tijd gehad. Wij weten, dat de wereld niet een paar duizend jaar geleden geschapen is, maar dat wij hebben te rekenen met miljoenen jaren, en zelfs zoo-nog niet aan het eind zijn.“

Men leze goed, wat hier door Brunner beweerd wordt.

Thans volgt hierop deze enormiteit, thans weer van de hand van den Wekker-redacteur:

Deze uitspraak van Brunner komt zeer overeen, met wat Prof. Aalders leert.

Tot zoover de Wekker-redacteur.

Het moet ons van het hart, dat het wel bedroevend is, dat iemand, die verantwoordelijkheidsbesef diende te hebben tegenover het eenvoudige volk, welks eenheid of gedeeldheid voor zijn geweten gelegd is, zulke onware dingen durft neerpennen.

We zullen dat bewijzen.

Men lette erop, dat Brunner 3, zegge DRIE dingen beweert:

a. het bijbelsch wereldbeeld heeft zijn tijd gehad; vroeger was men nog zoo „naïef“, het als juist te aanvaarden, tegenwoordig zijn wij veel te verlicht, om den bijbel zoo maar te gelooven op punten, waar hij absoluut geen verstand van heeft, en ook niets van te zeggen heeft;

b. de wereld is niet een paar duizend jaar geleden geschapen;

c. zij is meer dan miljoenen jaren oud.

Nu durft deze redacteur schrijven: deze uitspraak, in haar 3 punten dus, komt zeer overeen met wat Prof. Aalders wil. Dat dit dwaasheid is, kan ieder nagaan:

ad a. Brunner gelooft inderdaad, dat de bijbel een wereldbeeld heeft; dat laat hem evenwel volkomen koud, omdat hij het volstrekt overbodig vindt, aan bijbeluitspraken omtrent deze dingen waarde te hechten. Prof. Aalders evenwel betoogt herhaaldelijk: de bijbel geeft in het geheel geen wereldbeeld. Men mag van iemand, die aanstaande dominees kweeken wil, toch wel op zijn minst verlangen, dat hij de inhoudsopgave van een boek, dat hij bestrijden wil, zoo eens naleest op de punten, waar hij het over hebben wil. Had de redacteur dat gedaan, dan zou hij op bl. 541 hebben kunnen lezen: „Er zijn geen genoegzame gegevens om een wereldbeeld van den Bijbel of van de Bijbelschrijvers te construeeren...“

Er is dus geen reden om aan te nemen, dat het scheppingsbericht als geheel in een verouderd wereldbeeld geschreven is, waaruit de exegese het in ons tegenwoordig wereldbeeld zou moeten overbrengen. Onderzocht wordt of er in het scheppingsbericht dan wel enkele uitdrukkingen voorkomen, waaraan verouderde voorstellingen ten grondslag liggen...; het resultaat is negatief. Tot zoover de aanhaling uit Prof. Aalders' inhoudsopgave. Een schoolkind is nu in staat te concluderen, dat dus hier Prof. Aalders rechtstreeksch bestrijdt, wat Brunner beweert. Niet slechts diens verdere redeneeringen, neen, diens axioma's worden door Prof. Aalders verworpen. Toch worden in Apeldoorn en daarbuiten aanstaande dominees en doodeenvoudige menschen afgeschrikt van het samenwonen met de gereformeerden, op grond van de bewering: Brunner's uitspraak komt overeen, o neen, zeer overeen, met wat Aalders wil. Niet om dezen auteur te kwellen, maar wel, om alweer te doen zien, hoe lichtvaardig men van deze zijde uiteenscheurt, wat bijeenhoort, wijzen we op deze dingen: er moet klaarheid komen, bij het volk. En als men van de inhoudsopgave soms naar den tekst terug wil, welnu, men leze bl. 172, 173, 174, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 426—8, enz. Ik schrijf maar niet over, al bekruipt mij de lust. Ik ben er zeker van, dat ieder, die deze bladzijden leest, bewijzen bij getallen vindt, dat Prof. Aalders naar alle kanten duidelijk maakt, dat z.i. de bijbel nooit een wereldbeeld gehad heeft; dat heel die bewering van een bijbelsch wereldbeeld den bijbel iets in de schoenen schuift, dat hem vreemd is. Een van beide dus: de Wekker-redacteur schrijft vreeselijk haastig over ernstige onderwerpen, of leest bijzonder slecht. Hij had dit alles niet alleen moeten weten (nu hij erover schrijven wilde), maar ook zonder eenige moeite (afgedacht van eenig schrijfplan) kunnen weten; want over deze dingen is al lang geschreven, in den strijd tusschen Prof. Aalders en Dr Schouten (waaroer nog straks), door Prof. Grosheide, door „De Reformatie“, in verband met een stukje in „Woord en Geest“.

Maar we zijn er nog niet. We vervolgen:

ad b. Brunner zegt: de wereld is niet een paar duizend jaar geleden geschapen. De Wekker-redacteur knoopt dat vast aan Brunner's eerste opmerking; m.a.w. hij herinnert indirect weer eraan, dat Brunner zegt: de bijbel zegt het wel, dat de wereld een paar duizend jaar geleden geschapen is, maar ik geloof hem op dat punt niet. Nu triumfeert de Wekker-redacteur tegenover het volk, door te zeggen: Prof. Aalders gelooft ook niet, dat de jaartallen-rekening, die de joodsche synagoge (blijkbaar ook „De Wekker“) aangeeft, juist is; hij erkent dus ook niet, dat de wereld, laat ons zeggen, ± 4000 jaar vóór Chr. geschapen is. Ergo, aldus dan de conclusie: ergo, op dit punt is dan toch wel degelijk Brunner een evenknie van Aalders. Maar ook dat is weer een grove onjuistheid. We noemen slechts drie redenen. Ten eerste: als twee hetzelfde zeggen, is het niet hetzelfde. Brunner heeft er geen oogenblik moeite mee, een bijbel te hebben, die zich vergist, want daar is hij van overtuigd; Aalders evenwel houdt vast aan wat de bijbel zegt, en meent, dat zijn chronologie met die van den bijbel volkomen klopt. Men mag in Apeldoorn, desverlangd, probeeren, Prof. Aalders op dit punt te bestrijden, op wetenschappelijke gronden (we zijn dan uiterst benieuwd, na wat er al zoo voor den dag gekomen is). Maar het is aan Apeldoorn niet veroorloofd, een christen te schenden in zijn eer als bijbelgeloovige. En dat doet de Wekker-redacteur. Hij zou pas dan gelijk hebben, als Prof. Aalders zei: ik ben wel overtuigd, dat de bijbel 4000 jaar stelt, maar ik geloof den bijbel op dat punt niet. Dit nu zegt Prof. Aalders niet. „De Wekker“ zegt echter wel degelijk, dat hij het zegt, omdat Brunner en Aalders op één lijn geplaatst worden. Ten tweede: we hebben in ons voorgaande artikel er reeds aan herinnerd, dat ook de z.g. „naïviteit“ in het bijbel lezen aan het woord komen kan, als men met Bavink e.a. beweert: de eerste vorming van de wereld staat los van den eersten dag. Aalders (263) zegt dit ook. Hij meent dus bijbelsche gronden (nog wel „naïviteitsgronden“) te hebben voor de meening, dat de aarde veel ouder is, dan diegene moet aannemen, die met de 6 dagen begint te rekenen. Ook hierin